

УДК 005.3:004.8:620.9(477)

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.203.23-34>

Бугазіянус С.М.

Національний університет «Одеська політехніка»

Bugazianus Serhiy

Odesa Polytechnic National University

<https://orcid.org/0009-0009-3324-4697>

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ, РІЗНОВИДИ ТА ПРИКЛАД ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ В КОНТЕКСТІ SMART GRID АНАЛІЗУ

Актуальні проблеми та перспективи розвитку механізмів публічного управління в Україні. В умовах військової агресії та політичних трансформацій Україна стикається зі значними викликами при запровадженні та формуванні економічних, управлінських, організаційних, правових, політичних, інституційних, соціальних та інших механізмів. Структурні проблеми, посилені військовим станом та ресурсними обмеженнями, гальмують прогрес державної політики та правового забезпечення. Подолання цих викликів вимагає політичного консенсусу, зміцнення інституційної стабільності та ефективного використання ресурсів. Незважаючи на переешкоди, трансформація існуючих та запровадження нових механізмів у публічному управлінні є критично важливим процесом для забезпечення незалежності, стійкості та тривалого розвитку України. У статті проведено концептуалізацію поняття "механізм" у контексті публічного адміністрування, проаналізовано актуальні проблеми їх впровадження та перспективи розвитку. Основна мета – створення ефективної, стійкої системи механізмів. Запропоновано інтегративну модель формування багаторівневої системи управління, що базується на ідентифікації ризиків, зміцненні інституційної спроможності та активній участі громадянського суспільства. Розроблена модель передбачає впровадження гнучких, результативних механізмів, що забезпечують національну безпеку та збалансований розвиток держави. Незважаючи на складну геополітичну ситуацію, існує значний потенціал для прогресивного розвитку системи публічного управління в Україні.

Ключові слова: механізми, управління, публічне управління, механізми публічного управління, організаційно-правовий механізм, енергетична безпека.

PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS: BASIC CONCEPTS, TYPES AND AN EXAMPLE OF FORMATION OF AN ORGANIZATIONAL AND LEGAL MECHANISM IN THE CONTEXT OF SMART GRID ANALYSIS

The implementation and formation of various mechanisms—economic, managerial, organizational, legal, political, institutional, and social—in Ukraine face significant challenges. These are primarily driven by the ongoing military aggression and transformative processes in politics and governance. Structural issues, compounded by war-related restrictions and limited opportunities, impede progress in state policy formulation and legal frameworks. To overcome these hurdles, it's crucial to foster political consensus, strengthen institutional stability, and rationally mobilize available resources. Despite the obstacles, the development of new and the transformation of existing public administration mechanisms remain vital. Ukraine has demonstrated remarkable potential to maintain its independence, stability, and long-term development even under adverse external and internal pressures. Ensuring the evolution of new organizational and legal mechanisms—through reform, transformation, or adaptation—is paramount for national progress. This is especially true given Ukraine's geopolitical position as one of Europe's largest states, confronting large-scale challenges. This article explores the conceptualization of mechanisms and their varieties, focusing on opportunities for creating and adapting them within Ukraine's public administration. The core objective is to establish an effective, sustainable system of mechanisms that ensures proper public management and administration. Proposed mechanisms must consider three key aspects: Identification of main threats and risks, formation of a multi-level management system, involvement of civil society in implementing strategic tasks. The article details current implementation problems and development prospects for public administration mechanisms in Ukraine amidst ongoing military aggression and complex political shifts. Existing structural shortcomings, exacerbated by external military threats and internal resource constraints, significantly hinder the effectiveness of state policy and its regulatory and legal support. Particular attention is given to economic, managerial, organizational, legal, political, institutional, and social mechanisms, emphasizing their adaptation to modern challenges for sustainable national

development. The research conceptualizes "mechanism" in public administration, revealing its characteristics and functional purpose, alongside an attempt at typologization. The strategic importance of developing and implementing new organizational and legal mechanisms based on flexibility, stability, and effectiveness is highlighted. An integrative model for a multi-level management system is proposed. This model includes meticulous risk identification, strengthening the institutional capacity of state bodies, and active participation of civil society in developing and implementing strategic initiatives. Analysis reveals significant potential for progressive development of Ukraine's public administration system, even amidst its complex geopolitical situation and internal contradictions. Creating an effective system of diverse mechanisms is a key factor for ensuring national security, social cohesion, and balanced state development in the long term.

Keywords: mechanisms, management, public administration, public administration mechanisms, organizational and legal mechanism, energy security.

JEL classification: M10, H56, O33.

Постановка проблеми. Інтеграція та вдосконалення механізмів публічного управління стають дедалі актуальнішими у сучасних умовах, коли стрімкі соціальні зміни та зростаючий рівень вимог до ефективності управлінської діяльності вимагають нових підходів. На сьогодні Україна перебуває на стадії активного реформування державного апарату, що включає посилення прозорості, підзвітності та результативності його функціонування. У цьому контексті детальний аналіз сутності, класифікації та практичного використання механізмів публічного управління набуває важливого значення як для наукового осмислення, так і для забезпечення сталого розвитку держави та суспільства. Рівень ефективності державних установ прямо залежить від здатності впроваджувати дієві механізми, які сприяють виконанню ключових завдань та досягненню стратегічних цілей. Попри зростаючий інтерес до цього питання серед дослідників, значна кількість аспектів залишаються невирішеними. Серед таких питань варто особливо виділити концептуалізацію базових термінів, систематизацію типів існуючих механізмів та вивчення їхньої практичної реалізації у конкретних сферах публічного управління. Одним із першочергових завдань є розробка науково обґрунтованих підходів до інтеграції різних видів механізмів – правових, організаційних, економічних і соціальних – у єдину ефективну систему. Недостатньо розглянутими залишаються питання про синергію між цими механізмами та їхній вплив на загальну продуктивність урядових структур.

Дослідження організаційно-правових механізмів заслуговують окремої уваги, оскільки вони формують основи для правового регулювання діяльності держави й оптимізації її організаційного функціонування. Особливо це важливо в умовах впровадження електронного врядування в Україні. Незважаючи на досягнуті успіхи у сфері цифровізації державних послуг, існує низка викликів, серед яких неузгодженість нормативно-правової бази, недостатня ефективність організаційних структур, низький рівень готовності користувачів до впровадження нових сервісів, а також питання кібербезпеки та міжвідомчої координації. Таким чином, необхідність глибокого вивчення теоретичних і прикладних аспектів функціонування механізмів публічного управління стає очевидною. Особлива увага має приділятися організаційно-правовим механізмам

для підвищення ефективності роботи державних установ і сприяння сталому розвитку суспільства. Результати таких досліджень можуть стати основою для розробки практичних рекомендацій щодо оптимізації управлінських процесів, поліпшення якості держпослуг і посилення виконання стратегічних завдань країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних досліджень у сфері публічного управління свідчить про зростаючу увагу до механізмів, як ключових інструментів реалізації державної політики. Багато науковців (В. Бакуменко, В. Князев, М. Круглов, Л. Приходченко та ін.) розглядають питання формування поняття та дослідженні механізмів у сферах державного, публічного та місцевого управління. У науковій літературі механізми публічного управління розглядаються як сукупність організаційних, правових, адміністративних та інституційних засобів, що забезпечують ефективне функціонування системи врядування. Зокрема, Б. Мельниченко акцентує на важливості адаптації механізмів до умов євроінтеграції та глобалізації, підкреслюючи їхню роль у забезпеченні взаємодії між державою та громадянським суспільством [1]. І. Ісаєнко, у свою чергу, аналізує європейські підходи до функціонування механізмів публічного управління, наголошуючи на необхідності впровадження принципів належного врядування (good governance) в українську практику [2]. Теоретико-методологічні засади функціонування механізмів, зокрема організаційно-правових, розглядаються як системи, що поєднують нормативно-правову базу з інституційною структурою, здатною адаптуватися до динамічних змін у середовищі публічного адміністрування [3].

Таким чином, попри значні наукові напрацювання, залишається недостатньо дослідженим питання комплексної інтеграції різних видів механізмів (правових, організаційних, економічних, соціальних) у цілісну та ефективну систему публічного управління України. Необхідним є подальше поглиблене вивчення аспектів синергії між цими механізмами та їх взаємного впливу на ефективність управлінських процесів, особливо в умовах воєнних викликів та прискорених трансформацій. Це створює потребу в розробці нових методологічних підходів до формування та адаптації механізмів публічного управління, що забезпечать стійкість і

розвиток держави.

Мета статті – глибоке висвітлення основних понять, пов'язаних із функціонуванням публічних механізмів, а також систематизацію їх різновидів у контексті публічного управління. Особливий акцент зроблено на вивченні організаційно-правового механізму, спрямованого на вдосконалення процесу ухвалення управлінських рішень. Для демонстрації практичного значення теоретичних положень наведено приклад оптимізації процесів в енергетичній галузі України, що дозволяє більш детально розкрити особливості їх використання у реальних умовах.

Виклад основних результатів дослідження. Історія виникнення і формулювання поняття «механізм» не має детально задокументованої історії. Концепція «механізму» у філософському і науковому контекстах бере свій початок ще з раннього нового часу, де її розвитком займалися такі мислителі, як Декарт і Ньютон. Вони фокусувалися на поясненні явищ через локальний рух і контактну взаємодію компонентів. Згодом застосування цієї концепції поширилося і на соціальні та економічні явища, зазнавши еволюції. У контексті діалектики цей закон пояснює перехід кількісних змін у якісні, як механізм розвитку. У 18 ст. ньютонівсько-декартівський світогляд почав помітно впливати на формування економічної думки. Адам Сміт у своїй концепції «невидимої руки» імпліцитно звертався до ідеї ринкового «механізму», що впорядковує економічну діяльність, хоч і не застосовував цього терміну в його сучасному аналітичному розумінні стосовно соціальних процесів. Згодом ідея ринку як своєрідного «механізму» ставала все очевиднішою для економістів. Публічне управління, є складною та багатогранною сферою діяльності, спирається на широкий спектр підходів, методів та інструментів для досягнення визначених цілей і забезпечення стійкого розвитку. У сучасній науковій сфері термін «механізм» позбавлений єдиного загальноприйнятого визначення, що спричиняє значну невизначеність, особливо у випадках, коли його неправильно прирівнюють до ширшого поняття «система управління». Така термінологічна неузгодженість утруднює створення універсальних методологій і призводить до розбіжностей у практичному використанні управлінських інструментів. Незважаючи на цю термінологічну невизначеність, механізми визнаються критично важливими компонентами в системах публічного управління.

Формулювання поняття «механізм» є варіативним і залежить від вибраної наукової парадигми, такої як структурно-організаційний чи структурно-функціональний підходи, а також від конкретної сфери застосування. Для розкриття сутності складних явищ, зокрема, інноваційної діяльності, важливо враховувати основні елементи, що формують загальну структуру будь-якої діяльності. Таким чином, визначення механізму вимагає чіткого окреслення його змісту та форми, що дозволяє ідентифікувати складові елементи та їх взаємозв'язки. Ключовим аспектом є також те, що

концептуалізація теоретичних понять, включно з механізмами, потребує надійного теоретико-методологічного фундаменту, що забезпечує систематичність та обґрунтованість дослідження. Механізми у науковому пізнанні часто базуються на певних теоретичних засадах або концепціях. Наприклад, в управлінні державними справами, механізми можуть базуватися на теорії державного управління, тоді як у дослідженнях організаційних змін — на теорії організаційного розвитку. Концепції управління, такі як «управління за цілями», «ціннісне управління», «стратегічне управління», «сталій розвиток» та «ресурсне управління», виступають основою для розробки конкретних методів, які згодом інтегруються у функціональні механізми. Отже, існує тісний і нерозривний зв'язок між теорією, методологією та механізмом у процесі наукового пізнання та практичній діяльності. Теорія забезпечує концептуальне підґрунтя для розробки відповідних методів дослідження або практичної реалізації, а ці методи можуть бути частинами конкретних механізмів, спрямованих на досягнення поставлених цілей. Така інтеграція забезпечує логічну послідовність від теоретичного осмислення проблеми до практичного застосування інструментів для її вирішення. Поняття "механізм" має багато аспектний характер і відіграє центральну роль у науковому пізнанні та практичній діяльності. Його застосування охоплює різні наукові галузі, а формулювання залежить від обраного підходу та контексту дослідження. Важливою є усвідомленість тісного зв'язку між механізмами, теоретичними основами та методами дослідження, оскільки саме ця інтеграція підвищує ефективність наукового аналізу та практичної реалізації завдань. У контексті управління механізми можуть охоплювати різні інструменти та методи, такі як планування, контроль, мотивація та координація. Ці механізми сприяють оптимізації ресурсів і підвищенню продуктивності організацій. У технічній сфері механізми можуть стосуватися конструкційних елементів машин або пристроїв, що забезпечують їхню функціональність і надійність. Розуміння та правильне використання механізмів важливі для успіху в будь-якій сфері, оскільки вони забезпечують основу для стабільного розвитку та вдосконалення процесів.

Механізми можуть бути комплексними, багаторівневими та інтегрованими. Вони цілеспрямовані, реальний механізм завжди є конкретним, оскільки спрямований на досягнення конкретних цілей шляхом впливу на конкретні фактори з використанням конкретних ресурсів. Складові частини механізму управління можуть містити цілі управління, елементи об'єкта та їх зв'язки, дії, методи впливу, матеріальні та фінансові ресурси управління, соціальний та організаційний потенціал. Залежно від характеру впливу виділяють різні види механізмів: політичні, організаційні, правові, економічні, соціальні, мотиваційні, інноваційні, фінансові, інформаційно-аналітичні. Механізми можуть бути структурно-організаційними (як сукупність елементів) та структурно-функціональними (з акцентом

на динаміку та функціонування).

Механізм управління передбачає конкретні форми управління та підсистеми його суб'єктів, а також

комплекси методів управління. Приклад функцій та цілей (табл. 1).

Таблиця 1

Функції та цілі механізмів		
Функції, яким служать механізми	Цілі, які забезпечують механізми	Специфічні завдання в різних сферах
Прогнозування та планування	Посилення організаційного потенціалу суб'єктів взаємодії	Створення нормальних умов функціонування ринкового механізму
Організація та координація	Функціонування належної законодавчої та нормативно-правової бази	Стимулювання діяльності суб'єктів
Облік та контроль	Формування інституційних форм взаємодії	Вирішення протиріч та усунення загроз (наприклад, в енергетичній безпеці)
Мотивація та стимулювання	Формалізація управлінської діяльності	Забезпечення точності дотримання законності та державної дисципліни (державно-правовий механізм), Передача технологій, Збалансування ринків,

Джерело: складено автором

Механізми в публічному управлінні та їх основні концепції та приклади. Механізми державного, або публічного управління, представляють собою систему державних органів, організованих для досягнення цілей і завдань публічного менеджменту з огляду на їх правовий статус. Вони також охоплюють правові норми, що регламентують організаційні засади та процес реалізації функцій зазначеними органами. Альтернативне визначення вбачає сукупність засобів і методів організації управлінських процесів, які впливають на розвиток керованих об'єктів, забезпечуючи реалізацію цілей державного управління. У конкретному сенсі,

механізм управління описує підхід до приведення об'єкта до бажаного стану. Публічні управлінські механізми є складними системами взаємодіючих елементів, застосовуваними суб'єктами управління для впливу на певні сфери з метою досягнення визначених цілей та забезпечення стабільності розвитку. Вони підтримують функціонування публічної управлінської системи і потребують кадрового, матеріально-технічного, фінансового та інформаційного забезпечення, а також нормативно-правового регулювання. Дія цих механізмів зазвичай організована, як послідовність: *мета – рішення – впливи – дії – результати* (рис. 1).

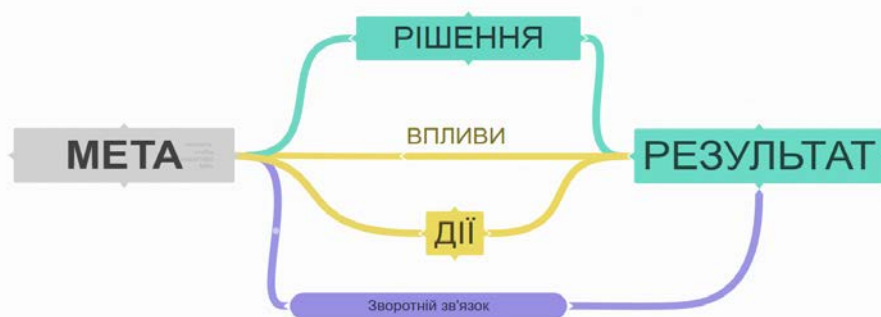

Рис. 1 Послідовність дії механізмів

Джерело: складено автором

Типи механізмів публічного управління. Механізми публічного управління також класифікують за характером їх впливу чи природою чинників:

1. Економічні механізми – використовують інструменти грошово-валютної, інвестиційної, інноваційної і податкової політики для впливу на публічне управління.

2. Мотиваційні механізми - включають адміністративні та соціально-економічні стимули, які спонукають держслужбовців до ефективної роботи.

3. Організаційні механізми - охоплюють структури об'єктів і суб'єктів публічного управління, їхні цілі, завдання та методи діяльності. Також вони включають процеси формування організаційної структури,

відповідальності й розподілу повноважень.

4. Правові механізми - передбачають ухвалення законодавчих і нормативно-правових актів, які регулюють відносини в певній сфері через нормативне забезпечення.

5. Політичні механізми - спрямовують формування політики в економічних, соціальних та інших напрямках, включаючи вибори та затвердження програм.

6. Інституційні механізми - забезпечують здатність територіальних громад до стратегічного планування та ресурсного управління, а також сприяють впровадженню реформ і наданню послуг.

7. Соціальні механізми –стосуються створення соціальних послуг і виконання стратегічних завдань.

8. Інноваційні механізми – складаються з нових підходів та засобів, які підтримують реформування системи управління, сприяючи інноваційним процесам через відповідні економічні та правові відносини.

Типологія механізмів управління може ґрунтуватися на інструментах, системах елементів або процедурах дій. У сфері державного управління національною безпекою виділяють державний механізм (органи), механізм управління (методи для прогнозування, планування й контролю) і правовий механізм (правові інструменти).

Розглянемо деякі понятійні формулювання дослідників стосовно визначення різних механізмів та його пояснення. Наприклад: монографія «Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід» зазначає «...що механізми державного управління — це практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей. Комплексний механізм державного управління вони визначають як систему політичних, економічних, соціальних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу органів державного управління. Схема реального механізму державного управління містить цілі, рішення, впливи, дії, результати» [<https://old-zdia.znu.edu.ua/index.php?page=4007&lang=ua>].

Н. Нижник та О. Машков визначають механізми державного управління як складову частину системи управління, що забезпечує вплив на внутрішні... та зовнішні... фактори, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта [6]. Механізми управління — це категорія управління, що включає цілі управління, елементи об'єкта та їх зв'язки, на які здійснюється вплив, дії в інтересах досягнення цілей, методи впливу, матеріальні та фінансові ресурси управління, соціальний та організаційний потенціали. Реальний механізм управління завжди конкретний, оскільки спрямований на досягнення конкретних цілей за допомогою впливу на конкретні фактори і цей вплив здійснюється через використання конкретних ресурсів [6]. На основі аналізу сучасних підходів до розуміння механізмів публічного управління, механізм управління енергетичним розвитком на рівні території доцільно визначити як цілісну систему практичних заходів, засобів, важелів і стимулів, за допомогою яких органи влади здійснюють цілеспрямований вплив на енергетичну сферу з метою досягнення стратегічних цілей енергетичної безпеки. Механізм управління сферою енергетичної безпеки України на рівні території — це сукупність методів і форм управління, впровадження яких створює організаційну, фінансово-економічну, правову та соціокультурну основу для ефективного виконання управлінських завдань у цій сфері. С. Попов трактує «механізм інновацій» як якісно новий (оновлений) публічний механізм управління, що характеризується впровадженням удосконалених організаційних,

правових, економічних та інших інструментів формування і реалізації державної інноваційної політики. Такий механізм розглядається як складова механізму публічного управління, оскільки забезпечує взаємодію органів публічної влади, бізнесу та громадськості в процесі розробки та реалізації інноваційної політики, сприяючи підвищенню ефективності управлінських рішень у сфері інноваційного розвитку [7]. О. Федорчак у авторській класифікації виокремлює механізм управління інноваційною діяльністю та трактує його як штучно створену складну систему, що має певну структуру, сукупність правових норм, методів, засобів державного впливу на об'єкт управління і базується на використанні інноваційних інструментів управління з метою досягнення поставлених цілей [8]. Дослідники зазначають, що поняття організаційно-правові механізми взаємодії органів публічної влади та бізнесу може бути інтерпретовано як багаторівнева система управлінських механізмів — організаційних та правових, інтеграція яких сприяє посиленню організаційного потенціалу суб'єктів взаємодії, забезпечує функціонування належного законодавчого, нормативно-правового підґрунтя шляхом прийняття актуальних правових рішень, їх оформлення, організації, контролю та оцінки виконання, що забезпечують формування належних інституційних форм взаємодії між усіма учасниками комунікації [9]. В.С. Загорський: «Механізм публічного управління — це сукупність системно організованих та взаємодіючих засобів (інструментів), методів, принципів, норм та процедур, які забезпечують реалізацію публічно-управлінських функцій, впливаючи на об'єкти управління для досягнення визначених публічних цілей».

У публічному управлінні «механізм» розуміють як систему взаємопов'язаних елементів, куди входять засоби, методи, інструменти, норми, ресурси, фактори та дії. Ця система призначена для досягнення конкретних цілей шляхом впливу на об'єкт управління. Дослідники акцентують увагу на різних складових механізму, зокрема його структуру, функції, вплив, засоби, цілі, ресурси та природу факторів, що зумовлено специфікою їхніх наукових інтересів та предметом дослідження. Сформулюємо основні поняття для надання, як прикладу, організаційно-правового механізму управління сферою енергетичної безпеки України, тобто механізми публічного управління мають, формують складну та багатогранну систему, що об'єднує різні взаємопов'язані інструменти, методи й процедури. Головним завданням цієї системи є успішне досягнення визначених державних цілей і завдань. Її робота передбачає адаптацію до змінних умов і ефективне використання ресурсів для задоволення потреб суспільства. Організаційно-правовий механізм являє собою багаторівневу систему управління, що інтегрує як організаційні, так і правові елементи. Така інтеграція дозволяє ефективно взаємодіяти між різними суб'єктами та інститутами управління. Це сприяє узгодженій роботі всіх частин системи та створює оптимальні умови для впровадження

управлінських рішень різного рівня складності. Енергетична безпека України є важливим аспектом загальної національної безпеки. Вона потребує комплексного підходу, що поєднує різні напрями та рівні управління. Для цього необхідно розробити й впровадити ефективні управлінські механізми, здатні забезпечити стабільність і незалежність енергетичних ресурсів, а також зменшити залежність від зовнішніх чинників, що впливають на енергетичну систему країни. Організаційно-правовий механізм управління енергетичною безпекою України становить один із основних чинників, що сприяє стійкому розвитку держави. Цей механізм охоплює розроблення й впровадження нормативно-правових актів, стратегічних документів і програм, а також передбачає скоординовану діяльність державних органів, підприємств енергетичного сектору та міжнародних партнерів. Ефективне функціонування такого механізму визначається здатністю держави швидко та адекватно реагувати на сучасні виклики, як-от

енергетичні кризи, кібератаки на критичну інфраструктуру чи залежність від імпортованих енергоносіїв. Особливе значення у цьому контексті мають розвиток відновлюваних джерел енергії, модернізація енергетичних систем та запровадження практик раціонального використання ресурсів. Таким чином, організаційно-правовий механізм управління виступає ключовим інструментом забезпечення енергетичної безпеки України, водночас сприяючи зміцненню її соціально-економічної стабільності.

Організаційно-правовий механізм управління енергетичною безпекою України є інтегрованою, багатокомпонентною системою, що акумулює нормативно-правові акти, інституційні структури, функціональні процедури та інструменти впливу, спрямовані на запобігання, нейтралізацію та мінімізацію загроз у сфері енергетики, а також на забезпечення її безперервного, надійного та економічно доцільного функціонування.

Таблиця 2

Основні засади механізму для управління сферою енергетичної безпеки України.

Засада	Пояснення	Взаємозв'язки
Стратегічне планування	Формування довгострокової енергетичної політики	Визначає напрямки для нормативної бази та інституцій
Диверсифікація джерел	Зменшення залежності від імпорту, розвиток ВДЕ	Впливає на економічні та технологічні рішення
Євроінтеграція	Гармонізація з ENTSO-E, Energy Community	Визначає правові стандарти та технічні вимоги
Правове забезпечення	Адаптація законодавства до стандартів ЄС	Створює основу для інституційної та економічної реалізації

Джерело: складено автором

Після визначення основних засад згідно табл. 2, які формують концептуальну основу, необхідно перейти до аналізу способів реалізації механізму управління. Цей етап має вирішальне значення, адже саме форми реалізації дозволяють перетворити теоретичні принципи та цілі на конкретні, дієві інструменти й

механізми впливу. Вони показують, як і за допомогою яких засобів управлінські рішення втілюються на практиці, охоплюючи широкий спектр питань – від розробки нормативних актів до налагодження міжнародної співпраці (табл. 3).

Таблиця 3

Форми реалізації механізму для управління сферою енергетичної безпеки України.

Форма	Приклади	Взаємозв'язки
Стратегічна	Державна енергетична політика	Реалізує стратегічні цілі державної політики
Нормативно-правова	Закони: «Про енергетику», «Про ВДЕ», директиви ЄС	Визначає правила гри для всіх учасників
Інституційна	Міненерго, НКРЕКП, «Укренерго», «Нафтогаз»	Реалізують політику, контролюють ринок
Економічна	«Зелені» тарифи, аукціони, держгарантії	Стимулює інвестиції, підтримує розвиток
Технологічна	Впровадження інноваційних енергетичних технологій (накопичувачі енергії, smart grids, новітні ВДЕ), розробка стандартів	Забезпечує модернізацію енергосистеми та її надійність
Міжнародна	Угода з ЄС, ENTSO-E, Energy Community	Забезпечує технічну та правову інтеграцію

Джерело: складено автором

Надамо більш розкриті пояснення до кожної з форм для розуміння рівня взаємозв'язків між їх складовими елементами. Стратегічний рівень складається з елементів: Державна енергетична політика (Енергетична стратегія України до 2035 р.), Національні програми (ЕНЕК, "Зелена енергетика"), Міжнародні угоди (Угода про асоціацію з ЄС, Договір про Енергетичну Спільноту). Пояснення: визначає довгострокові цілі, пріоритети та напрями розвитку енергетичної галузі. Забезпечує узгодженість національних інтересів з міжнародними зобов'язаннями. Формує стратегічне бачення енергетичної безпеки. Взаємозв'язки: реалізує стратегічні цілі державної політики, створює основу для розробки нормативно-правової бази, визначає напрями діяльності інституційних органів.

Нормативно-правовий рівень складається з елементів: Закони України («Про енергетику», «Про ринок електричної енергії», «Про відновлювану енергетику»). Підзаконні акти (постанови НКРЕКП, технічні регламенти). Європейські директиви та регламенти (Directive 2019/944/EU). Пояснення: регулює відносини між суб'єктами енергетичного ринку, встановлює правила функціонування ринку, ліцензування, тарифне регулювання, забезпечує відповідність законодавства європейським стандартам. Взаємозв'язки: створює основу для розробки нормативно-правової бази, визначає повноваження та відповідальність інституційних органів.

Інституційний рівень складається з елементів: Міністерство енергетики України, НКРЕКП (Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг), Держенергоєфективності (Державне агентство з енергоєфективності та енергозбереження України), Оператори систем передачі та розподілу («Укренерго», «Нафтогаз»). Пояснення: формують та реалізують державну політику в енергетичній сфері, здійснюють регулювання ринку, контроль за діяльністю суб'єктів, забезпечують стабільне функціонування енергетичної інфраструктури. Взаємозв'язки: підпорядковуються нормативно-правовим актам, реалізують економічні та технологічні механізми.

Економічний рівень механізму управління енергетичною безпекою охоплює фактори, що формують фінансові стимули і забезпечують економічну ефективність функціонування енергетичної галузі. Основні його складові включають: тарифну політику, яка визначає ціни на енергоресурси та пов'язані послуги; систему зелених тарифів і аукціонів з використанням відновлюваних джерел енергії, що підтримують виробників екологічно чистої електроенергії; податкові пільги, спрямовані на зниження фінансового навантаження для стимулювання інвестиційного потоку; державні гарантії для інвесторів, що забезпечують надійний захист вкладень у значні енергетичні проекти. Ці елементи виконують роль каталізатора для залучення інвестицій у сектор енергетики, створюючи сприятливі умови для економічно вигідного виробництва та

споживання енергоресурсів. Вони є надзвичайно важливими для забезпечення фінансової стабільності галузі та формування довгострокової стійкості.

Технологічний рівень включає елементи, що стосуються впровадження інновацій та модернізації енергетичної інфраструктури для підвищення її ефективності та надійності. До цих елементів входять: Smart-grid технології: впровадження розумних електричних мереж для оптимізації розподілу та споживання енергії; цифровізація: інтеграція цифрових рішень в усі ланки енергетичної системи; кібербезпека: захист енергетичних систем від кібератак; диверсифікація джерел енергії: розширення переліку використовуваних енергоносіїв для зменшення залежності; розвиток відновлюваної енергетики: підтримка та розширення частки енергії з ВДЕ. Ці складові підвищують ефективність, надійність та безпеку енергосистеми, забезпечуючи її технологічну стійкість та здатність адаптуватися до нових викликів.

Міжнародний рівень складається з елементів: інтеграція до європейських енергетичних ринків (ENTSO-E, Energy Community), міжнародне співробітництво, обмін досвідом. Пояснення: забезпечує синхронізацію з європейськими стандартами та практиками, сприяє залученню інвестицій та технологій, підвищує стійкість енергосистеми до зовнішніх загроз. Взаємозв'язки: визначає напрями адаптації національного законодавства, впливає на стратегічні рішення у сфері енергетичної безпеки. Виходячи з вищевказаних засад, рівнів та форм, сформуємо структуру організаційно-правового механізму. Ця багаторівнева структура ілюструє ієрархію та взаємодію її складових у процесі управління (рис. 2) та відображає комплексну структуру організаційно-правового механізму управління енергетичною безпекою України, де кожен рівень відіграє свою роль та взаємодіє з іншими для досягнення спільної мети – забезпечення стабільного, надійного та безпечного енергопостачання. Організаційно-правовий механізм управління енергетичною безпекою становить собою комплексну, багатокомпонентну систему, функціональність якої визначається взаємодією її ключових елементів.

1. Стратегія: відіграє ключову роль в організаційно-правовому механізмі, визначаючи основні національні цілі та пріоритети в сфері енергетичної безпеки. Вона спрямована на створення довгострокового плану розвитку енергетичного сектору, зосереджуючи увагу на диверсифікації джерел енергії, ефективному використанні ресурсів і зменшенні залежності від імпорту.

2. Нормативно-правова база визначає регуляторне середовище енергетичного сектору, спираючись на систему законів, підзаконних актів та міжнародних угод. Вона формує правила для учасників ринку, сприяє прозорості, підтримує реалізацію стратегічних ініціатив і регулює права та обов'язки держави, бізнесу, споживачів і громадянського суспільства в контексті енергетичної безпеки.

3. Інституційний компонент: включає організації та установи, які займаються управлінням, регулюванням та контролем у сфері енергетики. До них належать державні органи, такі як профільні міністерства та агентства, незалежні регулятори, які забезпечують

функціонування ринку та захист прав споживачів, науково-дослідні установи, а також громадські організації з консультативною та контролюючою функцією.

Рис. 2. Схема реалізації механізму
Джерело: розроблено автором

4. Економічні стимули: драйвери розвитку - економічний аспект механізму спрямований на створення сприятливих умов та стимулів для сталого розвитку енергетичного сектору. Це досягається за рахунок застосування різноманітних фінансових інструментів, таких як: податкові пільги та преференції: для залучення інвестицій у пріоритетні напрями, субсидії та гранти: для підтримки інноваційних проєктів, що мають стратегічне значення, механізми ринкової підтримки: що підвищують конкурентоспроможність галузі та сприяють залученню приватного капіталу. Ефективна економічна політика є критично важливою для мобілізації фінансових ресурсів та технологічних інновацій.

5. Технології: інноваційне оновлення - технологічний розвиток є одним з ключових факторів зміцнення енергетичної безпеки. Він включає:

впровадження інноваційних рішень у сфері відновлюваних джерел енергії, систем зберігання енергії та інтелектуальних мереж, модернізацію існуючої інфраструктури для підвищення її ефективності та надійності, наукові дослідження та розробки (НДДКР).

6. Міжнародна Інтеграція: глобальний контекст - останнім, але не менш важливим компонентом є міжнародна інтеграція. Співпраця з міжнародними організаціями, регіональними об'єднаннями та стратегічними партнерами дозволяє Україні: адаптувати світові стандарти та найкращі практики у сфері енергетичної безпеки,

Також враховуючи, те що механізми мають цілеспрямованість та структурованість слід додати до цього прикладу форми обмеження механізму, якими ми визначимо ризики та виклики, які є формами обмеження (табл. 4).

Таблиця 4

Форми обмеження механізму.

Тип	Наслідки
Внутрішні ризики: корупція, бюджетний дефіцит, застаріла інфраструктура	Знижують ефективність реалізації механізму
Зовнішні виклики: геополітична нестабільність, конкуренція за інвестиції	Ускладнюють реалізацію стратегій та досягнення цілей

Джерело: складено автором

Враховуючи, що механізми у публічному управлінні мають послідовність дії, як ми вже вказали вище, тоді сформулюємо блок-схему організаційно-правового механізму управління сферою енергетичною безпекою України (Рис. 3), у вигляді структурованої ієрархії з поясненням зав'язків, кожен рівень залежить від попереднього: *стратегія* → *законодавство* → *інституції* → *реалізація* → *впливи*. Впливи (обмеження) можуть знижувати ефективність усіх попередніх рівнів.

Рис. 3. Схема рівнів механізму.
Джерело: складено автором.

Розглянемо представлену модель за допомогою аналізу SMART GRID, маючи на увазі, що всі наведені дані та літературні джерела доступні для III Copilot. Потім сформулюємо наступне завдання для промту. «Проаналізувати на основі наданих даних створений організаційно-правовий механізм для управління сферою енергетичної безпеки України, надати блок схему, вказати на якісні чинники, недоліки та сформулювати свій варіант механізму з урахуванням додаткової інформації, яку міг не врахувати дослідник, спираючись на офіційні джерела та використовуючи лише достовірну інформацію».

Далі подана інформація згенерована III Copilot (рис. 4):

«Аналіз створеного механізму:
Якісні чинники:

1. Багаторівнева структура — чітко визначені рівні: стратегічний, нормативно-правовий, інституційний, економічний, технологічний.

2. Інтеграція з міжнародними стандартами — враховано ENTSO-E, EnergyCommunity.

3. Комплексність — охоплює як внутрішні, так і зовнішні чинники впливу.

4. Гнучкість — можливість адаптації до змін у геополітичному та економічному середовищі.

5. Системність — логічна послідовність: стратегія → законодавство → інституції → реалізація → впливи.

Недоліки:

1. Недостатня деталізація механізмів моніторингу та зворотного зв'язку — відсутній механізм оцінки ефективності реалізації.

2. Обмежена участь громадянського суспільства — не розкрито роль громадських організацій у контролі та формуванні політики.

3. Відсутність кризових сценаріїв — не враховано механізми реагування на надзвичайні ситуації (наприклад, кібератаки, енергетичні шантажі).

4. Недостатня увага до децентралізації — не розкрито роль місцевих громад у забезпеченні енергетичної безпеки

Альтернативний варіант механізму (з урахуванням додаткових аспектів):

1. Моніторинг та оцінка ефективності — створення незалежного органу аудиту енергетичної політики.

2. Громадська участь — включення механізмів

електронної демократії (e-consultations, петиції).

3. Кризове управління — розробка сценаріїв реагування на надзвичайні ситуації.

4. Децентралізація — передача частини повноважень у сфері енергетики на рівень ОТГ.

5. Кібербезпека — окремий підрозділ у структурі Міненерго для захисту критичної інфраструктури» [згенеровано ШІ Copilot].

Так, створіть альтернативну блок-схему.

Які ще механізми можна додати?

Рис. 4. Блок-схема організаційно-правового механізму управління сферою енергетичної безпеки України
Джерело: створена на основі багаторівневої структури, описаної у документі та джерелах

Як бачимо використання ШІ для аналізу сформульованого механізму дає можливості для подальшого його вдосконалення та вказує на багато якісно врахованих елементів.

Висновки. Організаційно-правовий механізм управління енергетичною безпекою України є фундаментальним елементом для забезпечення стабільності та розвитку енергетичного сектору держави. Його багаторівнева структура, що інтегрує стратегію, право, інституції, економіку, технології та міжнародну інтеграцію,

демонструє системний підхід до вирішення складних завдань. Однак, для подальшого вдосконалення та підвищення стійкості в умовах сучасних викликів, необхідно приділити особливу увагу розвитку механізмів моніторингу, розширенню громадської участі, розробці кризових сценаріїв, поглибленню децентралізації та посиленню кібербезпеки. Ці вектори розвитку дозволять адаптувати механізм до динамічних змін та забезпечити його максимальну ефективність у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Мельниченко Б. (2024). Державне управління в умовах європейської інтеграції та глобалізації: виклики та перспективи. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки, Т. 11. № 2(42). С. 96-100. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2024.42.096>.
2. Ісаєнко І.А. (2012). Європейські підходи до функціонування механізмів публічного управління. Державне управління. Інвестиції: практика та досвід, № 5. С. 114-117. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2012/32.pdf.

3. Матвієнко І.С. (2022). Теоретико-методологічні засади розроблення та функціонування механізмів запровадження інновацій в публічному управлінні та адмініструванні. Наукові інновації та передові технології. № 8(10). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-8\(10\)-323-334](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-8(10)-323-334).
4. Ковбасюк Ю. В. (2011). Енциклопедія державного управління: у 8 т-х. URL: <https://duikt.edu.ua/ua/lib/1/category/1100/view/203>.
5. Державне управління: словник-довідник, ред. В.М. Князєв, В.Д. Бакуменко. К.: Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
6. Нижник Н.Р., Машков О.А. (1998). Системний підхід в організаціях державного управління: навч. посібник. К.: Вид-во УАДУ, 159 с.
7. Попов С.А. (2017). Інноваційний розвиток системи органів публічної влади: стратегічний підхід: монографія. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 368 с.
8. Федорчак О.В. (2012). Інноваційний механізм державного управління: підходи до формування. Ефективність державного управління: збір. наук. пр. ЛРІДУ НАДУ при Президентіві України. Вип. 33. С. 150-157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2012_33_19.
9. Овчарук Е. (2023). Організаційно-правові механізми взаємодії органів публічної влади та бізнесу: теоретичні аспекти поняття. Аспекти публічного управління, Т. 11 № 1. С. 35-43. DOI: <https://doi.org/10.15421/152305>.
10. Загорський, В.С. (2018). Теоретико-методологічні засади публічного управління: підручник. Київ: НАДУ
11. Приходченко Л.Л. (2009). Організаційно-правовий механізм забезпечення ефективності державного управління: теоретико-методологічні засади. Теорія та практика державного управління, № 1. С. 59-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2009_1_11.
12. Про підприємництво. Закон України № 19-53IX., 14.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>.
13. Суходоля О. (2018). Енергетична безпека України: сучасні загрози та проблеми правового врегулювання. Нац. ін-т стратег. дослідж. URL: [https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-12/Sukhodolia%20\(1\).pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-12/Sukhodolia%20(1).pdf).
14. Кравченко О.М. (2009). Теоретичні підходи до визначення поняття «механізм державного управління». Державне управління: удосконалення та розвиток, № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=56>.
15. Шліхтенко Л. (2024). Науково-теоретичні підходи до визначення поняття «механізми державного управління». матеріали конф. МІЦНД, (Кременчук, 16.02.2024), С. 90–92. URL: <https://archive.mcmd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/1031>.

References:

1. Melnychenko, B. (2024). Derzhavne upravlinnia v umovakh yevropeiskoi intehtatsii ta hlobalizatsii: vyklyky ta perspektyvy [Public administration in the context of European integration and globalization: challenges and prospects]. Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Series: Legal Sciences, Vol. 11. No. 2(42). Pp. 96-100. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2024.42.096>. [in Ukrainian].
2. Isaienko, I.A. (2012). Yevropeiski pidkhody do funktsionuvannia mekhanizmiv publichnoho upravlinnia [European approaches to the functioning of public administration mechanisms]. Public administration. Investments: practice and experience, No. 5. Pp. 114-117. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2012/32.pdf. [in Ukrainian].
3. Matviienko, I.Ie. (2022). Teoretyko-metodolohichni zasady rozroblennia ta funktsionuvannia mekhanizmiv zaprovadzhennia innovatsii v publichnomu upravlinni ta administruvanni [Theoretical and methodological principles of development and functioning of mechanisms for introducing innovations in public management and administration]. Scientific innovations and advanced technologies, No. 8(10). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-8\(10\)-323-334](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-8(10)-323-334). [in Ukrainian].
4. Kovbasiuk, Yu.V. (2011). Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia: u 8 t-kh. [Encyclopedia of Public Administration: in 8 volumes. URL: <https://duikt.edu.ua/ua/lib/1/category/1100/view/203>. [in Ukrainian].
5. Kniaziev, V.M., & Bakumenko, V.D. (eds). (2002). Derzhavne upravlinnia [State administration]: dictionary-reference book. K.: Publishing house of the UADU, 228 p. [in Ukrainian].
6. Nyzhnyk, N.R., & Mashkov, O.A. (1998). Systemnyi pidkhid v orhanizatsiiakh derzhavnoho upravlinnia [Systemic approach in public administration organizations]: textbook. Kyiv: Publishing house of the UADU, 159 p. in Ukrainian].
7. Popov, S.A. (2017). Innovatsiinyi rozvytok systemy orhaniv publichnoi vlady: stratehichniy pidkhid [Innovative development of the system of public authorities: a strategic approach]: monograph. Odessa: ORIDU NADU, 368 p. [in Ukrainian].
8. Fedorchak, O.V. (2012). Innovatsiinyi mekhanizm derzhavnoho upravlinnia: pidkhody do formuvannia [Innovative mechanism of public administration: approaches to formation]. Efficiency of public administration: collection of scientific works of the LRIDU NAPU under the President of Ukraine. Iss. 33. Pp. 150-157. URL: <http://nbuv.gov.ua/>

UJRN/efdu_2012_33_19. [in Ukrainian].

9. Ovcharuk, E. (2023). Orhanizatsiino-pravovi mekhanizmy vzaiemodii orhaniv publichnoi vlady ta biznesu: teoretychni aspekty poniattia [Organizational and legal mechanisms of interaction between public authorities and business: theoretical aspects of the concept]. Aspects of public administration, Vol. 11 No. 1. Pp. 35-43. DOI: <https://doi.org/10.15421/152305>. [in Ukrainian].

10. Zahorskyi, V.S. (2018). Teoretyko-metodolohichni zasady publichnoho upravlinnia [Theoretical and methodological principles of public administration]: textbook. Kyiv: NAPU. [in Ukrainian].

11. Prykhodchenko, L.L. (2009). Orhanizatsiino-pravovyi mekhanizm zabezpechennia efektyvnosti derzhavnoho upravlinnia: teoretyko-metodolohichni zasady [Organizational and legal mechanism for ensuring the effectiveness of public administration: theoretical and methodological principles]. Theory and practice of public administration, No. 1. Pp. 59-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2009_1_11. [in Ukrainian].

12. Pro pidpriemnytstvo [On Entrepreneurship]. Law of Ukraine No. 19-53IX., 14.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>. [in Ukrainian].

13. Sukhodolia, O. (2018). Enerhetychna bezpeka Ukrainy: suchasni zahrozy ta problemy pravovoho vrehuliuvannia [Energy security of Ukraine: modern threats and problems of legal regulation]. National Institute of Strategic Research. URL: [https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-12/Sukhodolia%20\(1\).pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-12/Sukhodolia%20(1).pdf). [in Ukrainian].

14. Kravchenko, O.M. (2009). Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia «mekhanizm derzhavnoho upravlinnia» [Theoretical approaches to defining the concept of «mechanism of public administration»]. Public administration: improvement and development, No. 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=56>. [in Ukrainian].

15. Shlikhtenko, L. (2024). Naukovo-teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia «mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia» [Scientific and theoretical approaches to the definition of the concept of «mechanisms of public administration»]. Proceedings of the MCND conference, (Kremenchuk, 16.02.2024), pp. 90–92. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/1031>. [in Ukrainian].